

Komparativni postsocijalizam

(Maša Kolanović (ur.) 2013. *Komparativni postsocijalizam: slavenska iskustva*. Zagreb: Filozofski fakultet, Zagrebačka slavistička škola. 459. str.)

Zbornik radova *Komparativni postsocijalizam: slavenska iskustva* uz uvod urednice Maše Kolanović sadrži 22 rada raznih stručnjaka iz slavenskih zemalja, iako, recimo, izostaju radovi čeških, slovačkih ili bugarskih autora. Takvo mnoštvo radova rezultira, daka-ko, raznolikošću tema i stilova. Međutim, usprkos toj heterogenosti autorâ, svi radovi posjeduju zajedničku točku – *slavensko iskustvo*.

Upravo ta *slavenska iskustva* (kako sugerira naslov) zajednička su tema ovoga interdisciplinarnoga zbornika. Iako je izišao u izdanju Zagrebačke slavističke škole, zbornik se ne ograničuje na filološki pristup, nego pruža komparativni pregled socijalističke baštine (ili nasljeđa – o semantičkoj ispravnosti tih naziva raspravlja Tanja Petrović u prvom članku *Jugoslovenski socijalizam u muzeju: socijalističko nasleđe kao kulturna baština*). Naime, jedna od glavnih premisa na kojima počiva ovaj zbornik jest činjenica da mi, kao stanovnici slavenskih zemalja, živimo u (postsocijalističkim/postkomunističkim) društvima koja su zadržala tragove svojih socijalističkih/komunističkih nasljeđa. Ti se tragovi očituju u raznim kulturološkim fenomenima i ti su fenomeni, kao posebnost slavenskih zemalja u postsocijalističkom razdoblju, glavni objekti analize ovoga zbornika.

Ovdje je možda važno spomenuti (očekivanu) specifičnost ovoga zbornika – usku povezanost vremena i pro-

stora koji se obrađuje. Taj slavenski društveni *kronotop* ono je što obilježava naš svakodnevni život. Kako napominje Maša Kolanović u uvodu zbornika: „Živimo na gradilištu čiji su radovi u tijeku, a svakodnevnim prolascima kroz taj teren riskiramo da postanemo kolateralne žrtve. Bolne društvene promjene i procesi kao što su rastuća nezaposlenost, nesigurnost radnog mjesta, privatizacija, korupcija, komercijalizacija javnog dobra, redefiniranje identiteta i odnosa prema ratu i nedavnoj prošlosti i dr. dio su bauka postsocijalizma koji nakon 1989. kruži *drugom Europom* i beskompromisno preokreće ‘naše’ živote bez obzira na to jesu li oni profesionalno vezani uz latinsko srednjovjekovlje, zračni promet, tekstilnu industriju ili što drugo“ (str. 11).

To su, dakle, momenti i iskustva zajednička svim slavenskim zemljama i njihovim stanovnicima, unatoč nacionalnoj raznolikosti. Ta raznolikost zadržana je i u ovom zborniku te se s komparativnim pristupom nudi širok spektar analiza raznih fenomena iz socijalnih, psiholoških, jezičnih, čak i kulinarskih perspektiva, na temelju čega čitatelj dobiva široku i šaroliku sliku postsocijalističkoga kronotopa u kojem, naposljetku, i sâm živi.

Jedno je od zanimljivih analitičkih polazišta sama naslovna sintagma *komparativni postsocijalizam*. Naime, uz pojam *postsocijalizam* nerijetko se javljaju (čak i kao sinonimi) pojmovi

postkomunizam ili *tranzicija*. U uvodu zbornika Maša Kolanović ističe: „Iako se svi navedeni pojmovi odnose na više-manje isto razdoblje nakon raspada socijalizma ili očitih nagovještaja tog raspada još za vrijeme njegova trajanja pa sve do tekuće suvremenosti, u dosadašnjoj je literaturi već bilo riječi o navedenim pojmovnim razlikama čiji će uvidi opravdati i u ovom zborniku odabran postsocijalizam, a ne postkomunizam ili tranzicija.“ (str. 13) Dakle, budući da bi pojam *postkomunizam* podrazumijevao prethodno postojanje komunizma u svim analiziranim slavenskim područjima, a pojam *tranzicije* (koji označava kretanje prema nekom cilju, koji nije posve jasan) premda često korišten, nije dovoljno precizan ni jednoznačan, pojam *postsocijalizam* urednica smatra najneutralnijim, iako se u zborniku javlja terminološko heteroglasje, što i nije iznenađujuće s obzirom na mnoštvo ponuđenih perspektiva.

Zbornik *Komparativni postsocijalizam: slavenska iskustva* podijeljen je u četiri tematske cjeline. Prva, pod nazivom *Prostori sjećanja, sjećanja na prostor*, sadrži četiri teksta koji se bave fenomenom prostora, bilo realnoga ili simboličkoga, i odličan su uvod u analize navedenoga slavenskoga kronotopa koji se obrađuje u zborniku. Tanja Petrović u spomenutom tekstu govori o muzejskim praksama i narativima o postsocijalističkom nasljeđu. Maciej Czerwiński s Jagellonskog sveučilišta u Krakovu piše o (u ovom slučaju) postkomunističkim vezama Hrvatske i Poljske, a Danijela Lugarić Vukas u svom prilogu analizira kako je artikulirano sjećanje na komunalni stan u postsovjetskoj Rusiji. Zadnji prilog

ove cjeline zanimljiv je rad, nastao kao rezultat istraživanja, u kojem autorica Magdalena Bogusławska prikazuje kulinarice iz doba socijalizma i načine kako one utječu na naše viđenje toga vremena.

Druga tematska cjelina, pod nazivom *Transformacije prostora, preslagivanja identiteta*, također je povezana s problematikom postsocijalističkoga prostora i bavi se njegovim promjenama i njihovim današnjim interpretacijama. Od sedam priloga u ovoj cjelini valja istaknuti rad *Predodžba prostora u suvremenoj hrvatskoj prozi: prostori tranzicije kao mjesta postsocijalističke artikulacije*, u kojem autor Boris Koroman na temelju 16 tekstova modernih hrvatskih prozaista govori o prostoru kao fokusu društvenih i humanističkih znanosti, te se bavi konceptom *prostornoga zaokreta (spacial turn)* i problematizira pojam *urbanoga*. O problemu hrvatskoga sela u vrijeme prije ulaska Hrvatske u Europsku uniju piše Orlanda Obad s Instituta za etnologiju i folkloristiku u članku *Zašto nam je kapitalistička nevolja milija od svih blaga ovoga svijeta: o stvaranju dobitnika i gubitnika na hrvatskom selu*. Potrebno je istaknuti još dva rada iz ove cjeline, onaj Tihomira Brajovića s Filološkoga fakulteta u Beogradu koji istražuje postsocijalističke identitete u južnoslavenskim književnostima i nudi suvremen, komparativni pristup njihovom izučavanju te rad Sanje Šakić, koja analizira problem *egzila* u djelima Davida Albaharija i Bore Ćosića i činjenicu *ne-pripadanja*, prisutnu u biografijama obojice autora.

Treća cjelina, pod nazivom *Mentalitet, rod, alteritet*, opsegom je najveća i u ukupno 8 tekstova problematizira

transformacije identiteta u postsocijalističko doba. Prvih se nekoliko tekstova ove cjeline bavi prostorom Balkana pa tako, primjerice, u radu *Od Žižeka prema postsocijalizmu* autorica Tatjana Jukić analizira Balkan kao Žižekovo nesvjesno Europe. Nadalje, Ozren Biti na primjerima Janice Kostelić i Blanke Vlašić analizira fenomen kćeri i očeva sportaša u radu *Muška retorika i ženska motorika: očevi i kćeri hrvatskoga postsocijalističkoga sporta*. Problematikom roda bave se i Lilijana Burcar te Dijana Jelača. Posebna skupina tekstova ove cjeline bavi se problematikom *drugosti*: tu treba istaknuti autorice Aidu Vidan sa harvardskoga sveučilišta, koja analizira *Narative drugosti i krize u južnoslavenskim filmovima*, te Gordanu P. Crnković sa sveučilišta savezne države Washington, koja u odličnom članku *Ja sam ti, ti si ja: o oslobađajućem antinacionalizmu* propitkuje prisutnost srpske kulture u Hrvatskoj nakon devedesetih godina 20. stoljeća.

Posljednja cjelina, pod nazivom *Konzervativizam i otpor*, opsegom je najmanja i sadrži tri teksta koji se bave onim svakodnevnim društvenim i političkim prijemcima koji su neizbježni prežitak socijalističkoga/komunističkoga nasljeđa. U kritičkom radu *Jezik i konzervativizam* Mate Kapović propitkuje povezanost jezičnoga i političkoga konzervativizma. U svom prilogu Nebojša Lujanović s Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu razmatra kritiku koju su svojim djelima Vlado Bulić i Andrej Nikolaidis uputili konceptu epskoga narativa, koji je postao dominantna književna matrica na prostorima bivše Jugoslavije nakon njezina raspada. U posljednjem prilogu

Bauk postmodernizma kruži palankom. Polemika „tradicionalista“ i „postmodernista“ u Književnim novinama, Beograd, 1996, autorica Dubravka Bogutovac piše o eskapizmu srpskih prozaista osamdesetih i raspravi o stanju srpske književnosti koja se održala 1996.

Uz ovaj presjek sadržaja zbornika jasno je vidljivo da je *Komparativni postsocijalizam: slavenska iskustva* (sa 459 stranica) iznimno zanimljiv i vrijedan prilog suvremenom (komparativnomu) proučavanju postsocijalističkoga/postkomunističkoga vremena s detaljno obrađenim fenomenima, specifičnima za naše (slavenske) prostore, te da će biti vrijedan izvor svakomu koji će analizirati postsocijalističku svakodnevicu našega društva.

Bojan Košić